

HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC CỦA BẢO TÀNG

(Từ công tác tuyên truyền giáo dục của
Bảo tàng Cách mạng Việt Nam)

TRIỆU HIỂN*

Bảo tàng, dù bất cứ thuộc loại hình nào, đều có hai chức năng xã hội cơ bản là: Nghiên cứu khoa học và giáo dục khoa học. Đây chính là hai chức năng quan trọng nhất của các bảo tàng, vì chỉ khi nào hai chức năng xã hội có tính chất cơ bản này được thực hiện có hiệu quả thì các bảo tàng mới tồn tại lâu bền và trở thành một thiết chế văn hoá có ích cho xã hội. Những gần đây, cùng với sự phát triển của khoa học công nghệ, của ý thức xã hội, các bảo tàng đã được bổ sung thêm một số chức năng mới, như: Bảo tàng (còn) là một trung tâm thông tin, một phòng thí nghiệm, một học đường đặc biệt và, bảo tàng cũng còn là địa điểm giải trí tích cực cho công chúng. Tuy nhiên, về bản chất, thì những chức năng mới được bổ sung hoặc được nhấn mạnh thêm này chỉ là những biến thể của chức năng giáo dục trong bảo tàng nhằm một mặt, mở rộng phạm vi chức năng giáo dục của bảo tàng, mặt khác, như một quy ước, chúng giúp bảo tàng có thể tiếp cận với công chúng theo nhiều phương thức mới.

Ngày nay, mọi người đều dễ dàng thống nhất rằng, bảo tàng là một trong những thiết chế văn hoá góp phần quan trọng trong công tác giáo dục công chúng. Bảo tàng hoạt động vì nhu cầu xã hội của công chúng, là cầu nối công chúng với quá khứ và tương lai. Năm 2005, ngay trong khuyến cáo của mình, ICOM đã chọn chủ đề Bảo tàng - nhịp cầu văn hoá để kỷ niệm Ngày Quốc tế các bảo tàng. Nhưng để trở thành nhịp cầu văn hoá giữa các cộng đồng người, trước hết bảo tàng cần thiết lập một cầu nối giữa những cộng đồng người với chính mình. Cầu nối đó thực chất là hoạt động giáo dục của các bảo tàng. Xét ở góc độ xã hội, việc góp phần giáo dục công

chúng chính là lý do quan trọng nhất để các bảo tàng ra đời và tồn tại.

Với tư cách là một bảo tàng quốc gia đầu hệ, thuộc loại hình bảo tàng lịch sử - xã hội, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam (BTCMVN) luôn coi hoạt động giáo dục là một trong những hoạt động trọng tâm, coi việc phục vụ công chúng cũng như việc góp phần mở mang, nâng cao dân trí cho khách tham quan là một trong những nhiệm vụ hàng đầu trong hoạt động giáo dục của bảo tàng. Những năm gần đây, BTCMVN đã cố gắng từng bước thay đổi các hoạt động giáo dục có tính chất truyền thống bằng các hoạt động đa dạng, phong phú, hấp dẫn hơn, giáo dục với cách thức nhẹ nhàng hơn, nhưng chắc rằng hiệu quả giáo dục cao hơn. Chẳng hạn, ngoài hệ thống trưng bày thường trực, BTCMVN đã tổ chức nhiều triển lãm chuyên đề, công bố các sưu tập hiện vật gốc quý hiếm, mà bấy lâu nay vẫn giữ gìn nghiêm mật trong kho của bảo tàng. Những triển lãm công bố các sưu tập hiện vật gốc được hoan nghênh ở hầu hết các tỉnh, thành phố trong cả nước và thu hút một số lượng lớn khách tham quan. Bên cạnh đó, nhân các ngày lễ trọng đại (như thành lập Đảng, Chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ, giải phóng miền Nam, Cách mạng Tháng Tám và Quốc khánh 2/9...), BTCMVN đã tổ chức các triển lãm chuyên đề kết hợp với việc tổ chức giao lưu giữa các nhân chứng lịch sử với học sinh, sinh viên và các chiến sĩ trẻ. Một hoạt động giáo dục đã thu hút một số lượng lớn khách tham quan trẻ tuổi đến với bảo tàng, tiêu biểu là: Phối hợp với Sở Giáo dục - Đào tạo Hà Nội tổ chức thi giảng dạy và học lịch sử ngay tại hệ thống trưng bày của BTCMVN; phối hợp với Thành uỷ Hà Nội tổ chức thi tìm hiểu về Đảng Cộng sản Việt Nam và Đảng bộ Hà Nội... Trong mỗi đợt hoạt động, thường kéo dài 3 - 4

* GIÁM ĐỐC BẢO TÀNG CÁCH MẠNG VIỆT NAM

tháng như vậy, BTCMVN đã thu hút hàng trăm ngàn khách thuộc nhiều lứa tuổi, ngành nghề khác nhau tham gia cuộc thi và đến tham quan, nghiên cứu tài liệu của bảo tàng để làm bài dự thi.

Trong tình hình hiện nay, khi nền kinh tế đất nước đang vận hành theo cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, thì chức năng giáo dục của bảo tàng, nhất là đối với bảo tàng lịch sử - xã hội cần phải luôn coi trọng hai mục đích cơ bản trong hoạt động chuyên môn, đó là: Nhanh chóng, năng động phục vụ kịp thời, có hiệu quả các nhiệm vụ chính trị của đất nước, đồng thời thông qua các hoạt động giáo dục mang tính đặc trưng của bảo tàng để đẩy mạnh việc quảng bá, giáo dục và làm giàu tri thức cho công chúng. Mặc dù, đây là hai mục đích cơ bản nhất, quan trọng nhất và sẽ dẫn đến các mục tiêu khác nhau của hoạt động giáo dục trong mỗi bảo tàng, nhưng trong thực tế, khi tiến hành hoạt động giáo dục, thì cả hai mục đích này luôn gắn kết với nhau, bổ sung, hỗ trợ cho nhau.

Thông qua các hoạt động nghiệp vụ, nội dung cơ bản của chức năng giáo dục trong các bảo tàng được thể hiện như sau:

- Tổ chức các hoạt động văn hoá, khoa học, giáo dục thu hút công chúng đến với bảo tàng để tham quan và hiểu biết về những nội dung trưng bày trong bảo tàng.

- Tổ chức các hoạt động nghiệp vụ, khoa học nhằm tạo ra các sản phẩm của bảo tàng để phục vụ công chúng.

- Nghiên cứu, xây dựng và giới thiệu nội dung các sản phẩm có tính chất bảo tàng, tiến hành các dịch vụ phục vụ khách tham quan, nhằm góp phần nâng cao và củng cố chất lượng cuộc sống, làm phong phú thêm đời sống văn hoá của toàn xã hội.

Trên đây là những nội dung cơ bản nhất, quan trọng nhất và cũng là mục tiêu cuối cùng của công tác giáo dục khoa học trong bảo tàng, vì mọi nỗ lực của bảo tàng đều hướng tới công chúng - mà công chúng, hiểu một cách đầy đủ, bao giờ cũng vừa là chủ thể của sáng tạo văn hoá, vừa là đối tượng tiếp nhận văn hoá. Chính vì vậy, năm 1998, trong Nghị quyết Hội nghị lần thứ 5, khoá VIII của Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam về xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, Đảng ta đã xác định: Phải coi trọng việc bảo tồn và phát huy những di sản văn hoá tốt đẹp của

Triệu Hiến: Hoạt động giáo dục của bảo tàng (Từ công tác..

dân tộc, sáng tạo nên những giá trị văn hoá mới, xã hội chủ nghĩa, làm cho những giá trị ấy thấm sâu vào cuộc sống toàn xã hội và mỗi con người, trở thành tâm lý và tập quán tiến bộ, văn minh¹. Tiếp đó, Kết luận của Hội nghị lần thứ 10, Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khoá IX) cũng đã nhấn mạnh: Phát triển kinh tế là trung tâm, xây dựng, chỉnh đốn Đảng là then chốt với không ngừng nâng cao văn hoá - nền tảng tinh thần của xã hội².

Từ những nhận thức và thực tiễn trên đây, vấn đề đặt ra là, trong tình hình hiện nay, hoạt động giáo dục khoa học của bảo tàng phải tiến hành theo các phương thức như thế nào để đạt được hiệu quả cao nhất? Có lẽ đây là câu hỏi luôn được đặt ra với những người làm công tác bảo tàng và đây cũng là nỗi trăn trở lớn của chúng ta. Sau đây, chúng tôi mạnh dạn trình bày những suy nghĩ ban đầu của mình về vấn đề này.

Trước đây, chúng ta thường quá nhấn mạnh rằng, bảo tàng là một nơi thiêng liêng và là nơi lưu giữ những kỷ vật của quá khứ. Vì vậy, bảo tàng chỉ cần tiến hành các hoạt động nghiệp vụ trên cơ sở những gì bảo tàng đang có và có thể làm được, đồng thời tạo ra các sản phẩm hoàn toàn theo ý kiến chủ quan của các cán bộ bảo tàng, bất kể xã hội có cần, có thích hay không. Còn trong tình hình hiện nay, các bảo tàng cần đa dạng hoá và mở rộng quy mô các hình thức hoạt động nghiệp vụ để thực hiện chức năng giáo dục khoa học và đáp ứng nhu cầu hưởng thụ văn hoá thực sự của xã hội. Một trong những hoạt động nghiệp vụ chính để thực hiện chức năng giáo dục trong bảo tàng là công tác trưng bày, mà, như chúng ta đã biết, trưng bày bảo tàng được thể hiện qua ba hình thức cơ bản, đó là: Hệ thống trưng bày cố định; các trưng bày chuyên đề có thời hạn ngay trong bảo tàng và các cuộc trưng bày lưu động. Có thể nói rằng, đây là ba hình thức cơ bản của hoạt động trưng bày mà các bảo tàng dù thuộc bất cứ loại hình nào, quy mô như thế nào đều phải thực hiện. Song, trong tình hình hiện nay, các hoạt động trưng bày cần phải thay đổi cả hình thức, nội dung và phương thức thực hiện. Giờ đây công chúng không chỉ cần những phần trưng bày sâu sắc, phong phú về nội dung và hấp dẫn về hình thức, mà còn luôn cần những đề tài trưng bày mới nhằm đáp ứng nhu cầu hưởng thụ văn hoá và mở mang tri thức cho công chúng.

Ngoài ra, để công tác giáo dục khoa học có chiều sâu, các bảo tàng cần khai thác tối ưu tính đặc trưng của bảo tàng, đó là hoạt động dựa trên hiện vật gốc, cũng như sự độc đáo trong các sưu tập hiện vật riêng có của từng bảo tàng. Đây là một phương thức hoạt động giáo dục khoa học có hiệu quả, vì chỉ các bảo tàng mới có các sưu tập hiện vật gốc quý hiếm và mỗi bảo tàng lại có các sưu tập hiện vật gốc có tính đặc thù, độc đáo. Do đó, phương thức hoạt động này sẽ có tác dụng tạo nên tính hấp dẫn, thu hút khách tham quan. Cũng do vậy, để có được các trưng bày hấp dẫn độc đáo cả về nội dung và hình thức, các bảo tàng cần không ngừng bổ sung kiện toàn kho cơ sở, mà trọng tâm là xây dựng các sưu tập hiện vật hoàn chỉnh, mang đậm nét đặc trưng của từng bảo tàng.

Cuối cùng, để tăng cường tính hiệu quả của công tác giáo dục khoa học của bảo tàng, trong tình hình hiện nay cũng cần phải đẩy mạnh và làm phong phú thêm các hoạt động xã hội hoá công tác giáo dục khoa học. Thực hiện định hướng này, trước mắt bảo tàng cần hoàn thiện cơ chế và làm phong phú, đa dạng sự liên kết giữa các bảo tàng hoặc giữa các bảo tàng với các cơ quan, các tổ chức đoàn thể xã hội, thậm chí có thể liên kết với cả các nhà sưu tập tư nhân để trưng bày các sưu tập hiện vật. Về phương thức liên kết, cũng cần đa dạng hơn, chẳng hạn: Cùng xây dựng nội dung triển lãm, cùng đóng góp hiện vật, cùng đóng góp kinh phí; hoặc bảo tàng chuẩn bị nội dung còn bên đối tác lo nguồn kinh phí tổ chức triển lãm... Đây là phương thức xã hội hoá được áp dụng phổ biến tại các bảo tàng Việt Nam trong những năm gần đây. Một ví dụ điển hình về việc liên kết đã được thực hiện trong năm 2005, đó là sự phối hợp tổ chức triển lãm nhân kỷ niệm 60 năm Cách mạng Tháng Tám và Quốc khánh 2/9 của Bảo tàng Cách mạng Việt Nam với Bảo tàng Hồ Chí Minh, Bảo tàng Mỹ thuật

Việt Nam, Bảo tàng Công an Nhân dân, Bảo tàng Hà Nội, Bảo tàng Lịch sử - cách mạng Thừa Thiên Huế, Bảo tàng Đăk Lăk và Khu di tích Nhà tù Hoả Lò.

Ngoài việc xã hội hoá công tác giáo dục khoa học thông qua liên kết tổ chức triển lãm, các bảo tàng cũng có thể liên kết xuất bản, giới thiệu các sưu tập hiện vật, hình ảnh phục vụ cho công tác giáo dục đào tạo trong nhà trường. Trong những năm gần đây, các bảo tàng đã liên kết xuất bản/công bố những sưu tập hiện vật quý của bảo tàng để quảng bá bảo tàng với công chúng và phục vụ cho nhu cầu tìm hiểu, học tập của xã hội. Chẳng hạn: Bảo tàng Cách mạng Việt Nam đã liên kết xuất bản/công bố nhiều sưu tập báo chí, ảnh tư liệu lịch sử. Những bộ sách đó đã hỗ trợ rất đắc lực cho các nhà nghiên cứu, các giáo viên và học sinh dạy và học lịch sử.

Tóm lại, công tác giáo dục khoa học là một chức năng quan trọng của bảo tàng. Nhìn tổng thể, hoạt động giáo dục khoa học là trách nhiệm của các bảo tàng và sẽ rất sai lầm nếu cho rằng, bảo tồn văn hoá tách biệt với việc tuyên truyền văn hoá thông qua hình thức giáo dục khoa học trong các bảo tàng. Trên cơ sở tính đặc trưng của bảo tàng là hoạt động dựa trên hiện vật gốc, chức năng giáo dục của bảo tàng - như các nhà bảo tàng học Mỹ đã chỉ ra - sẽ góp phần đắc lực cho quá trình nâng cao những kỹ năng cơ bản, kiến thức cơ bản, nhận thức cơ bản và sự hiểu biết cơ bản³ của khách tham quan./

T.H

Chú thích:

1 - Xem: *Nghị quyết Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương khoá VIII*, Nxb. Chính trị Quốc gia, HN, 1998, tr. 58.

2 - *Tạp chí Cộng sản*, số 16, tháng 8/2004, tr. 5.

3 - Xem Gary Edson và Davi Dean: *Cẩm nang bảo tàng*, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam xuất bản, HN, 2001, tr. 400.

SUMMARY: EDUCATION ACTIVITY IN THE MUSEUMS (BASED ON THE EDUCATION AND PROPAGANDA WORK OF VIETNAM REVOLUTIONARY MUSEUM) (TRIỆU HIẾN)

Over nearly half of the past century, Vietnam Revolutionary Museum has always paid attention to the scientific education in order to improve the people's awareness and knowledge. In the present situation, the museums should diversify and enlarge the scale specialized activities so that the education function of the museums can actively contribute to the improvement of visitors' knowledge.